

G
E
L
L
U

N
A
U
M

GELLU NAUM:

„Te iubesc și plâng!”

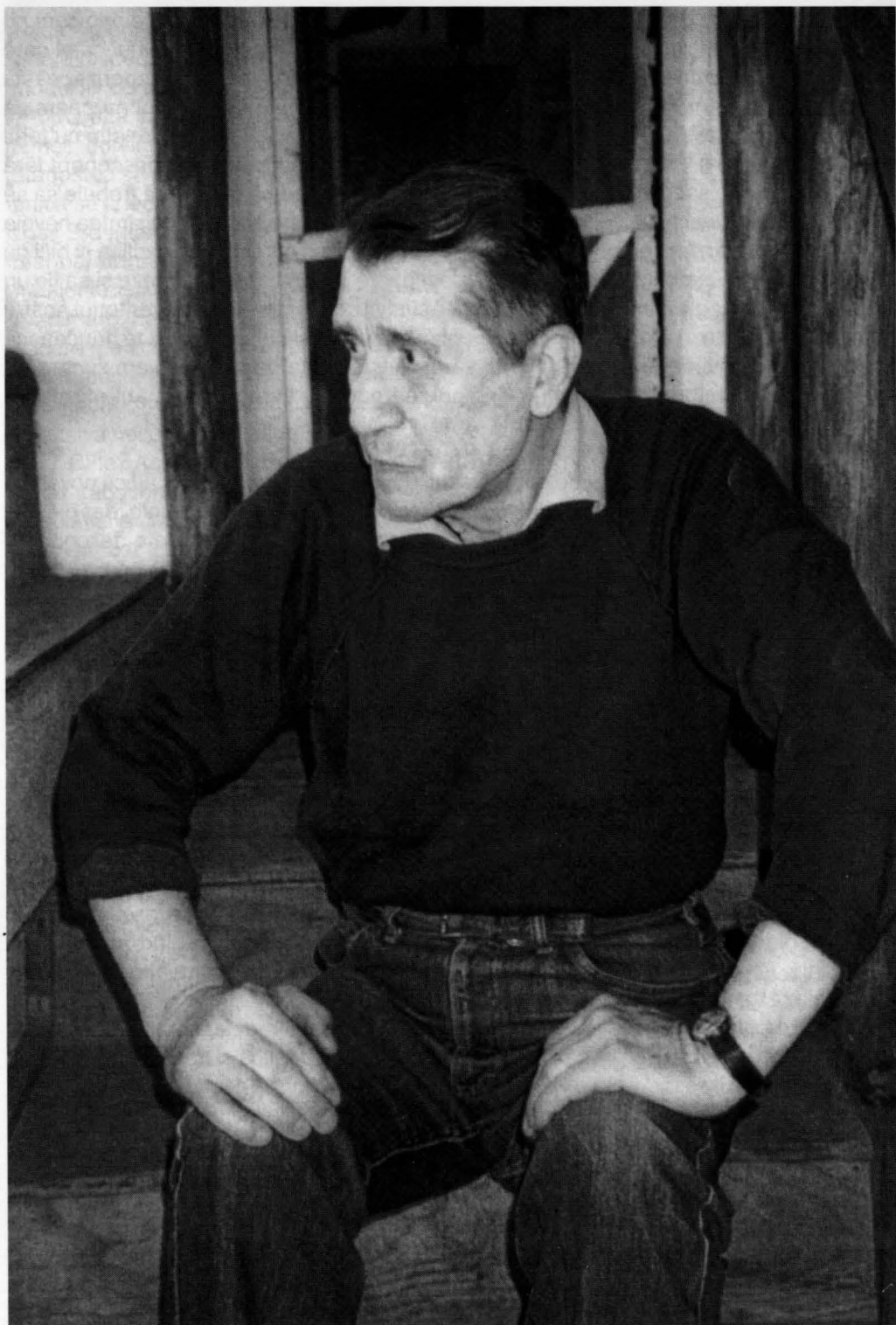
Cornel TODEA*: Am fost fericit, cu ceva timp în urmă, să fiu acceptat de către această persoană incredibilă prin autenticitatea cu care și-a trăit existența și să-l conving că nu este nimic dramatic dacă își depășește decizia de a nu face declarații publice și interviuri. Am avut această șansă, căci am asistat la domnia sa în casă cum primea telefoane de la diverse persoane din presă – era o zi aniversară, ziua sa de naștere – și el le spunea: „Da drăguță, ne vedem la cimitir”. Amâna această întâlnire pentru o dată pe care o credea mult mai mult amânată, până la urmă, dar în gluma ușor provocatoare nu era, de fapt, decât o dorință a lui de nu fi altceva decât un poet care să trăiască doar prin poezie, în relație cu poezia și cu iubita lui, soția lui, nesimțind în nici un fel nevoia acestui tip de publicitate care este atât de râvnită la ora aceasta, poate nu întotdeauna de poeți, dar cu siguranță cu îndârjire de către politicieni.

Nu pot să fac decât câteva confidențe legate de această întâlnire, de faptul că te aflai în fața unui personaj de foarte mare robustețe, acum cinci ani (era născut la 1 august 1915) nu era la prima tinerețe, dar avea o imensă vigoare în privire, în gest, însă nu întotdeauna la fel de mare dacă era să circule prin casă. Biroul la care s-a făcut opera lui era, de fapt, un taburet. Acesta era spațiul unde și-a creat opera, până a avea cea casă de refugiu de la Comana, o casă de care rămâneai fascinat, fascinat de atmosfera ce se năștea din niște niște în care plasase descoperirile arheologice. Descoperirile sale erau bazate pe niște metode arheologice cu totul sui-generis, arheologie *mediumnică*.

Voi încerca să vă descriu o întâlnire neliniștită pe care am avut-o, pentru că refuzul de a se declara, de a se povesti mă pune cu totul într-o situație inconfortabilă. Doream să obțin un portret, doream să se autodescrie, să se autopovestească. Or, nu simțea nici o nevoie de face aceste confidențe nimănui. Simțea nevoia să se uite la tine și să te judece fără ca să-și declare concluzia judecății, lucru și mai neliniștitor, pentru că, dacă se uita la tine și ar fi spus: „Ești un bătrân chelios și stupid”, nu știu dacă m-aș fi simțit confortabil, dar aș fi fost cu siguranță mai liniștit pentru că mă aflam într-un dialog. Dar în fața unor ochi foarte penetranți, care se opresc pe tine și nu urmează apoi nici un comentariu, ești mult mai puțin relaxat și liniștit. Până când descoperi că privirea lui nu urmărește nici o agresiune, urmărește siguranța că tu, partenerul lui, ești un om care vei avea atât bună-credință cât și că vei înțelege sistemul lui de argumentare cu care, de altfel, polemiza singur. Pentru că el accepta ideea că ar putea fi greu de crezut modul în care înțelege el să trăiască, spunând că încă de foarte mic, încă de la patru ani, a descoperit ce înseamnă un fel de *stare poetică*, fără de care nu crede că se poate naște poezia (apreciind că proza sa tot poezie este și citez exact ceea ce declara).

Își amintea că la patru ani, în starea de oboseală, în extazul de după joacă, seara se culca pe rigolă. Rigola era un spațiu pe care teoretic ar fi curs apele, dar care era invadat

Gânduri despre Gellu Naum exprimate la colocviul *Poete... Gellu Naum*, organizat de Secția Română a AICT, în cadrul secțiunii *Colocvii și dezbateri (Creatori și critici față în față)* a Festivalului Național de Teatru.

de iarbă. O stradă pavată cu bolovani, cu un trotuar de bolovani și cu rigola prin care nu curgeau apele pentru că era secetă. Și, în iarba aceasta, în compania unui cățel care adormea mult înaintea lui, simțea că se așază în centrul lucrurilor. A descoperit această stare pe care el a numit-o stare poetică, fără de care, spunea el, poetul nu poate să creeze. Ceea ce avea și se verifica din experiența sa era un sistem de relație cu totul specială cu lumea. Piese de arheologie pe care le-a descoperit, le-a descoperit fără a avea un criteriu special sau o informație specială. Spunea că simțea că trebuie să se suie în tren cu o destinație cu totul necunoscută și să coboare acolo unde simțea nevoia să coboare, urmând o comandă pe care nu și-o dirija și pe care nu și-o explica și nici nu simțea nevoia să o motiveze. Aici avea să descopere o piesă care să dateze și să fie un document arheologic, ceea ce se și verifica. Acum nu se poate spune că teritoriul nostru este un teritoriu ca al grecilor, oriunde te-ai plimba vei găsi piese care să te năucească și care să aibă mii de ani. Dacă încerci să folosești logica pe care o avem și care ne apără de cele mai multe ori, poți tot timpul, să pui sub semnul întrebării afirmațiile acestui imens poet.

Florica ICHIM: Piese din nișe ce erau?

Cornel TODEA: Bucățele de opaițe vechi, de pildă, piese adevărate, adică povestea era o poveste adevărată. Mijlocul de descoperire era particular, mediu, dar piesele erau adevărate. Arheologia asta mediu conducea până la urmă la o descoperire adevărată.

Povestea el, de asemenea, despre starea pe care o avea pe la 14 ani când fuma pipă, căci era mai ieftină decât țigara, fiind în starea asta de grație și chibritul se ducea fără ca el să-l fi dirijat, pe ușa mică de la sobă. Apoi, când era lucid, încerca și putea să consume două-trei chibrituri pe care dorea să le arunce acolo, dar acestea nu se mai duceau pentru că dipăruse și starea.

Într-o anumită stare, făcea lucruri care deschideau niște legi naturale. În această stare el s-a întâlnit și continua să se întâlnească fără a-și da întâlnire cu cea pe care a adorat-o, pentru că el spune că cel de-al doilea „I” din Gellu Naum este inițiala numelui soției lui, Lygia. Deci, ei nu-și dădeau *rendez-vous*. Vroia să meargă în oraș, el pleca și vroia să meargă la un cinema și în fața aceluia cinema o găsea pe ea. Asta era expresia unei relații cu niște antene foarte speciale care făceau să nu fie nevoie să folosești comunicarea pe care noi o folosim ca să ajungem la un dialog. Pare excentric totul, spunea chiar el... Etapa, la care revenea el, era etapa omului rotund, o metaforă obsedantă. Omul rotund este împlinirea celor două jumătăți, un accident destul de rar. El apreciază că a avut această șansă.

Crezul lui important era acela că și poezia este o chestiune de morală, mai mult de etică decât de estetică. Pentru că trebuie să ai starea asta poetică și trebuie să-i fii fidel ei și, în clipa în care îi ești fidel ei, lucrurile se desfășoară într-o formă de naturalețe, naturalețe pe care o găsești în opera lui și care, pentru mulți dintre noi, la lectură pare puțin bizară. Pentru specialiști, el aparține avangardei, cu toate că refuza să fie așezat într-o categorie oricare ar fi ea. În clipa în care m-am dus fericit la el acasă cu un volum proaspăt apărut în acea colecție splendidă a Fundației Române, în care era vorba de suprarealism și era așezat în pagină cu nume foarte bune, am nimerit prost.

A avut revelația că eu nu pricep că el nu se înscrie și că nu agreează ordonarea și organizarea lui într-un spațiu în care cineva încerca să-l catalogueze altfel decât ca pe Gellu Naum. Iar acest Gellu Naum ca Gellu Naum nu era expresia unui orgoliu exacerb, dar

adică nimeni nu seamănă cu mine, eu sunt Gellu Naum, așa cum pământul seamănă cu sine. Era ideea unei înțelegeri încărcate de confuzii pe care o practică lumea în raport cu modul lui de a gândi, precipitată în a ordona și a pune etichete.

O altă imagine despre Gellu Naum este aceea a unui iubitor de jazz și iubitor al femeii, continuu îndrăgostit, dar un îndrăgostit monofazat, așa putea să spun. Pentru că dragostea sa pentru femeie își găsea expresie unică într-o formă pătimașă și forma asta unică se chema Lygia.

S-a întâmplat că ne-am cunoscut foarte târziu, eu bătrân, el mai tânăr cu toate că mai bătrân decât mine ca vârstă. Am asistat la o poveste care seamănă cu destinul marilor artiști, ce dispar în condiții nepermise, adică într-un salon cu foarte multă lume, la reanimare. Este adevărat că saloanele de reanimare sunt cele mai dotate din punct de vedere medical, dar este incredibil că un om cu hipersensibilitatea lui trebuia să asiste la acest spectacol alături de mulți pregătiți de a face pasul dincolo, într-o atmosferă dominată de spectrul morții și nicidecum al salvării, așa cum arată uneori un salon de terapie intensivă necompartimentat.

Cine? Acest poet unic, cu adevărat mult mai mult prețuit în lume, cunoscut și tradus. Avea traduceri recente în limba germană și în limba greacă. Din fericire, a reapărut în circulație la noi prin montări de teatru. El a parcurs etapa pe care o știți, căci a fost la un moment dat interzis căci se considera că poezia sa este lipsită de fundamentul realist. S-a refugiat atunci în traduceri. A scris însă o poveste adorabilă care este *Cartea cu Apolodor*, a tradus lucrări esențiale. Este traducătorul lui *Godot*, care a început să fie montat la Teatrul Nottara, dar care s-a oprit...

Întâlnirea mea cu Naum a fost fascinantă pentru mine, căci el, pe de-o parte degaja foarte multă forță și pe de alta exista o mare fragilitate. Un bărbat înalt, solid, zdravăn, cu o față puternică, care avea uneori în privirea aia intensă o asemenea fragilitate, o asemenea vibrație de emoție încât te simțeai vinovat mai ales când gafai. Eu am trăit treaba asta într-o joacă adorabilă, ajungând pe scările casei lui de la țară, când l-am rugat să citească niște poezii. Și cum nu prea pornea, am demarat eu lectura poeziilor, moment inspirat din partea mea, căci l-am enervat foarte tare și a început el să le citească fiind unul dintre rarele cazuri în care poeții își citeau bine poeziile, pentru că în general poeții își masacrează poeziile.

Am încercat să vă povestesc că un asemenea personaj asemănător cu el însuși nu există. Ceea ce e sigur este faptul că nu avea un program deliberat. Nu și-a propus să fie avangardist pentru că a vrut să-i provoace pe unii, nu și-a propus să fie poet pentru că tatăl lui, Andrei Naum, pe care nu l-a cunoscut căci a murit atunci când Gellu avea doi ani, era poet. Cu toate că susținea că structura, starea lui poetică erau o chestiune de ereditate.

Ion COCORA: Eu am ezitat atunci când mi s-a propus să moderez „Colocviul Gellu Naum”. Pentru că am considerat că într-un festival de teatru acest colocviu nu își avea rostul fără un spectacol care să exemplifice.

Piesele lui nu sunt de dată recentă, sunt scrise între '62 și '68, cred, dar primul lui text dramatic a fost publicat în '45. El anticipa de pe atunci teatrul absurdului.

După opinia mea, Gellu Naum își are un loc al său special, el este realmente un autor dramatic, ce are o contribuție și ca scriitură, și ca substanță, și ca originalitate. Vine dintr-o zonă suprealistă în care își plasa poezia și scrie un teatru absurd, de fapt, un teatru pătruns de visare ce folosește mecanismul teatrului absurd. El, ca și Eugen Ionescu,

ca și Beckett nu au scris însă după un program. Au scris în acord cu ceea ce gândeau. Abia după aceea comentatorii au inventat mecanismul absurdului.

Gellu Naum a mărturisit că a scris teatru jucându-se, în acea stare în care simțea nevoia să se joace, îndemnat de către Esrig, Marin Moraru – care îl adorau și îi cereau mereu texte. A scris pentru ei, mai mult ca să se amuze. Și aici a fost însă o capcană. Faptul că, încă din '45, a scris o piesă scurtă și a publicat-o este de fapt dovada că teatrul era pentru el un mod de comunicare. Folosea frecvent ironia, ironia fină, în comunicare. De pildă, scriindu-mi o dedicație pe volumul lui de teatru a semnat: „Gellu Naum” și a adăugat ironic: „dramaturg”. Se juca, îi plăcea să se joace.

Eu l-am adorat. L-am descoperit ca poet încă din anii de liceu. N-am avut însă curajul de a mă apropia de el. Îl admiram de departe. Mi se părea un om foarte sever. L-am văzut la câteva conferințe ale Uniunii Scriitorilor, fără să-l cunosc personal și mă intimidă. Când am ajuns să-l cunosc, însă, mi-am dat seama că mă intimidă fiindcă aveam un cult pentru el, iar serizitatea lui provenea, de fapt, așa cum spune și domnul Todea, dintr-o anume fragilitate interioară și o șăgălnicie, un „ceva” special.

În ultimii ani mi-am dat seama că acest om avea ceva profetic. În aparență, fugea de lucrurile grave, se juca, dar în același timp spunea lucruri atât de profunde. Spunea ceva și peste câteva zile se întâmpla.

Cât s-a aflat pe patul de suferință am mers aproape zi de zi la spital și vă spun un lucru incredibil, însă n-am fost singurul martor.

Într-o zi, înainte de 11 septembrie, era într-o stare când de luciditate, când de delir, dar un delir care nu știu dacă era din cauza bolii. Și mi-a zis: „Vezi turnurile alea? Se prăbușesc peste noi. Au intrat avioanele în ele”. Și acest lucru se întâmpla cu câteva zile înainte de 11 septembrie. La câțiva timp, a venit Ana Blandiana care a început să vorbească și pe care a întrerupt-o și i-a spus: „Vezi, la etajul 14 m-au făcut pe mine general”. Gellu Naum nu a fost niciodată general însă a avut funeralii de general. S-a tras chiar cu tunul. Nici d-na Lygia, nimeni nu știe cine a organizat.

El spunea tot timpul: „Eu am un destin”.

În război, era subofițer, a fost salvat de un cal. Calul apare, de altfel, în opera lui. L-a botezat Platon. Mircea Marin, într-o discuție cu poetul, pornind de la Platon l-a întrebat care este mesajul filosofic. Și Gellu i-a povestit că Platon este de fapt calul din răzoi care i-a salvat viața în timp ce traversau un câmp minat. Toți camarazii lui, care au mers pe jos au călcat pe mine și au murit, numai calul său nu a călcat pe nici o mină și i-a salvat viața.

În ultimele zile, când avea momente de luciditate, spunea niște lucruri care te zguduiau.

Într-altă zi, eram la el și l-am întrebat dacă nu vrea să vorbească cu d-na Lygia care era acasă. L-am format numărul și i-am dat telefonul. Gellu Naum a întrebat-o: „Iubita mea, ce faci?” Nu știu ce i-a răspuns, probabil l-a întrebat și ea ce face pentru că atunci el a zis: „Te iubesc și plâng”. Și după aia s-a întrerupt. Mi-a spus apoi mie: „Domnule Cocora, ce fericire este plânsul acesta pe care l-am descoperit, dacă îl știam până acum, aș fi plâns toată viața și aș fi fost fericit.”

Eram la el acasă în ultimele lui zile. Am încercat să-i dau să mănânce și mi-a spus: „Nu mă mai chinui.” Încercând să-l îndrept către altceva, l-am întrebat: „Domnul Gellu, nu vă e dor de poem?” Și mi-a răspuns: „Mie mi-e dor de dragoste. Întotdeauna mi-a fost dor de dragoste.” Iar dragostea asta cred că i-o arătam noi acum pentru că suntem prezenți aici...